

БЕЗРОБІТТЯ ТА ЙОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Постановка проблеми. Сучасний стан та подальший розвиток ринку праці, його методи регулювання, залежать від низки факторів, а саме від стану макроекономічного середовища, від певних історичних факторів, сучасного соціально-економічного розвитку, а також від політичної культури суспільства.

Що стосується України, то тут можна спостерігати певну тенденцію в запозиченні деяких елементів досвіду світового суспільства, не враховуючи особливості в суспільно-економічному середовищі населення країни. Фахівці вважають, що для України більш за все підходить шведська модель ринку праці, сутність якої полягає в державному керуванні усіма процесами є великою, і ринок праці не є винятком. На заходи, пов'язані з цими проблемами витрачається майже 3% ВВП та 7% держбюджету. Головною особливістю є те, що більша частина коштів (70%) витрачається на проведення активної політики [4]. Однак в Україні політика, яка направлена на вирішення проблем із зайнятістю, є пасивною, маючи за своєю спиною велику кількість безробітних.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Питаннями щодо регулювання ринку праці та безробіття в своєму житті займалися такі видатні дослідники, як Дж. Акерлоф, Л.Гроган, П.Дайамонд, Р.Джекман та А. Сміт. Значний внесок в дослідження рівня та тенденцій розвитку безробіття зробили вітчизняні науковці, а саме, С.І. Бандура, В.В. Близнюк, Д.П. Богиня, І.К. Бондар, Е.М. Лібанова, Ю.М. Маршавіна.

Однак, не дивлячись на велику кількість досліджень, проблеми на вітчизняному ринку праці та проблеми з безробіттям залишаються, та потребують постійного вивчення.

Мета статті. Метою статті є дослідження особливостей безробіття в Україні, аналіз основних показників ринку праці та рівня безробіття, а також визначення певних найбільш актуальних шляхів у вирішенні проблем безробіття.

Виклад основного матеріалу. Безробіття – це саме та проблема, з якою зараз потрібно боротися Україні. Вона залишається невирішеною через постійні соціально-економічні перетворення в державі. Неефективне використання робочої сили в минулому та відсутність певних економічних умов для покращення та застосування трудового потенціалу за високу заробітну плату, виступають причинами в поширенні даного явища. Тому безробіття потрібно вважати не лише економічною, а і соціальною проблемою також.

Дослідження проблеми стосовно рівня безробіття в Україні залишається досить актуальним. Велика кількість питань, що стосуються даної теми, потребують особливої уваги, а саме: гарантія соціального захисту, регулювання міжнародних міграційних потоків, дотримання певних прав та правил в соціально-трудовій сфері, а також забезпечення працездатного населення гідною працею [2].

З одного боку, безробіття можна вважати достатньо важливим стимулюючим фактором для підвищення активності працюючого населення, однак з іншого – великою проблемою суспільства. Теперішній стан ринку праці та його тенденція до збільшення кількості безробітних потребують впровадження термінових заходів, які є необхідними

у вирішенні проблем зайнятості та створенню нових робочих місць.

У Методологічних положеннях щодо класифікації та аналізу економічної активності населення Державною службою статистики України безробіттям називається явище, коли частина економічного населення є бездіяльною (не працює) через відсутність відповідної роботи [1].

Показник "рівень безробіття (за методологією МОП)" визначається у процентному співвідношенні чисельності безробітних віком від 15 до 70 років до економічно активного населення відповідного віку. За даними Державної служби статистики, рівень безробіття в Україні, визначений за методологією МОП, у січні 2019 року становив 9,1% і на кінець року знизився до 8,6% економічно активного населення, а в січні 2020 року знову трохи збільшився до 9,9 % економічно активного населення [3]. Було проведено дослідження основних показників ринку праці у 2015-2020 роках (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники ринку праці у 2015-2019 роках

Роки	Економічно активне населення							
	Зайняте населення				Безробітне населення			
	15-70 років		працездат. віку		15-70 років		працездат. віку	
	тис. ос.	%	тис. ос.	%	тис. ос.	%	тис. ос.	%
2015	506,6	55,5	472,9	61,5	64,6	11,3	64,6	12,0
2016	507,6	55,9	479,4	62,4	63,7	11,2	63,7	11,7
2017	510,6	56,4	485,2	63,9	62,0	10,8	62,0	11,3
2018	516,7	57,5	492,5	65,7	59,8	10,4	59,8	10,8
2019	521,2	58,5	500,9	67,8	55,5	9,6	55,5	10,0
2020	514,6	55,3	480,0	63,8	53,4	9,4	53,4	9,5
2020/2015,%	101,6	-	101,5	-	82,7	-	82,7	-

Результати дослідження показують, що за звітний період, 2015-2020 рр. спостерігається повільне зростання кількості зайнятого населення на 1,6% та зменшення безробітного населення на 17,3%. Протягом 5 років (2015-2019 рр.) Показник рівня зайнятості населення у віці 15-70 років за останні 5 років збільшився на 3% (з 55,5% у 2015 році до 58,5% у 2019 році). Рівень зайнятості серед працездатних осіб становив 61,5% (472,9 тис. осіб — у 2015 році), а у 2019 році — 67,8% (500,9 тис. осіб). Рівень безробітного населення у віці 15-70 років зменшився з 11,3% у 2015 до 9,6% у 2019 році. Показник безробітних працездатного віку за 5 років зменшився з 12,0% до 10,0% [4].

У 2020 році кількість зайнятого населення від 15 до 70 років зменшилася на 6,6 тис. осіб, а працездатного віку – на 20,9 тис. осіб. Що стосується безробітного населення в цьому році, то можна сказати, що рівень безробіття населення віком від 15 до 70 років зменшився на 0,2% відповідно до минулого року, а працездатного віку – зменшився на 0,5%.

У таблиці 2 наведено статистичні дані щодо рівня безробіття в Україні у порівнянні з такими країнами, як США, Японія, Франція та Німеччина. Результати дослідження показують, що за 2015 рік найбільший рівень безробіття спостерігався у Франції, і така динаміка зберігалася до 2018 року. Рівень безробіття в Німеччині, Японії та США протягом усіх досліджуваних років був майже однаковий. А ось з 2018 року

Таблиця 2

Рівень безробіття в Україні у порівнянні з розвинутими країнами, %

Роки	Україна	США	Японія	Франція	Німеччина
2015	9,5	5,3	3,4	10,4	4,6
2016	9,7	4,9	3,1	10,0	4,1
2017	9,9	4,4	2,8	9,4	3,8
2018	9,1	3,9	2,4	9,0	3,4
2019	8,6	3,7	2,4	8,5	3,2
2020	9,9	8,1	2,8	8,2	4,2
Відхилення (+/-) 2020-2015 pp.	+0,4	+2,8	-0,6	-2,2	-0,4

Україна почала випереджати усі розвинені країни, маючи найвищий відсоток з безробіття, і така тенденція спостерігається до 2020 року виключно. Найнижчий рівень безробіття мають Японія та Німеччина [4].

Рівень безробіття в країнах почав збільшуватись в 2019 та 2020 роках. Це пов'язано з пандемією, яка спричинила зростання безробіття в усьому світі. Робота у віддаленому режимі змусила багатьох підприємців по-новому поглянути на питання оптимізації витрат. *Наприклад*, наскільки доцільно оплачувати оренду і комунальні платежі офісного приміщення, наскільки потрібні ті чи інші фахівці і чи можна їхні функції передати іншим, зменшивши тим самим штатну чисельність працівників. Слід також очікувати значного посилення конкуренції з боку пропозиції на ринку праці, що, як наслідок, спричинить зменшення оплати праці та інших мотиваційних чинників. Окрім того, на ринку праці спостерігається нерівномірність попиту і різка зміна пріоритетів. У деяких сферах кількість вакансій різко зменшується, в інших – у разі збільшується.

Що стосується причин безробіття в Україні, то на сьогоднішній день одними з них є:

- низька заробітна плата;
- проблеми в системі освіти, низька реакція на зміни ринку;
- погані умови для малого та середнього бізнесу;
- відсутність робочих місць в селах, руйнування в них інфраструктури;
- світова криза.

Також, дуже важливою причиною даної проблеми є низький рівень економічної активності української молоді. Її прояви почались через відсутність задоволеності молоді за своїми професійними навичками, велика частка працює не за своїм фахом. Ще одним фактором її прояву є відсутність вакансій на популярні спеціальності, за якими надалі складно знайти робоче місце, оскільки ринок у цьому секторі заповнений; незадоволеність умовами праці; обмежені можливості кар'єрного зростання, відсутності перспективи і можливостей поліпшення кваліфікації [2].

В Україні за останні роки спостерігається трудова міграція населення через відсутність робочих місць. Точна кількість українських трудових мігрантів за кордоном оцінюється дослідниками по-різному, що пов'язано із складнощами підрахунку циркулярних мігрантів, які систематично виїжджають на нетривалий час на роботу, і довгострокових мігрантів, які їдуть в іншу країну щонайменше на один рік.

У кінці 2019 року у Національному банку України (НБУ) заявили, що тенденція відпливу робочої сили за кордон майже зупинилася через скорочення розриву між зарплатами в Україні та ЄС. Про це свідчить сповільнення темпів зростання обсягів приватних переказів в Україну з-за кордону. У 2019 році обсяг переказів становив \$11,9 млрд, що на 7,8% більше, ніж роком раніше (\$11,1 млрд).

У 2020 році, за даними голови Національного банку України, було близько 3 млн. трудових мігрантів. Протягом року до країни повернулися 400-500 тисяч людей, але переважно через пандемію коронавірусу. Країни Євросоюзу закривалися на локдаун, люди втрачали роботу та змушені були повертатися.

На постійне місце проживання за кордон минулого року виїхало 3 тис. 259 українців. Також із-за пандемії цифра знизилася.

У 2021 році, за даними Інституту демографії та соціальних досліджень, кількість трудових мігрантів складає 2,5-3 млн. за кордоном.

Потрібно знайти комплекс заходів щодо регулювання трудової еміграції в Україні. *Основні шляхи вирішення цих проблем з трудовою міграцією мають бути такими:*

- створення місткого й привабливого внутрішнього ринку праці;
- приєднання України до багато сторонніх міжнародних договорів з питань праці та соціального захисту трудових мігрантів та їх реалізації;
- укладання міждержавних та міжурядових договорів працевлаштування мігрантів та забезпечення їх реалізації;
- приєднання до міжнародних угод, що регулюють проблеми зовнішньої та внутрішньої міграції.

Основними передумовами для зменшення міграційних процесів в Україні загалом є:

- стабілізація воєнного стану в країні;
- підвищення рівня праце забезпечення;
- підвищення рівня добробуту громадян;
- надання пільг для підприємців,
- для розвитку бізнесу;
- підвищення рівня інвестиційної привабливості України;
- покращити соціальне забезпечення населення.

Для поліпшення ситуації з безробіттям в Україні, державі необхідно розробити якісну політику заходів, які будуть направлені на поліпшення даної ситуації. *Одними з таких заходів повинні бути:*

- намагатися забезпечити кожного робочим місцем;
- покращувати ефективності національних служб зайнятості шляхом надання інтенсивного консультування, навчання та пошуку роботи в перші тижні безробіття, особливо для молодих безробітних;
- підвищувати якість навчання і стажування;
- сприяти більшій відкритості ринків праці шляхом забезпечення стимулів до праці, ефективної активної політики на ринку праці та модернізації системи соціального захисту;
- використовувати мобільність робочої сили у відповідності з попитом та пропозицією робочої сили;
- здійснення підготовки фахівців за тими спеціальностями, які користуються попитом в Україні [6].

Також, досить важливим є зарубіжний досвід країн-сусідів. Повернувшись до табл.2 можна побачити, що у кожній наведеній країні різний відсоток безробітних, тому можна звернутися до їхнього досвіду та винести певний ряд заходів для поліпшення ситуації з безробіттям в Україні.

Україні необхідно переймати досвід розвинених країн світу щодо структурної перебудови народного господарства, розвитку високотехнологічних та наукомістких галузей економіки, стимулювання продуктивної зайнятості та боротьби з безробіттям, адже найкращий спосіб вирішення зазначених проблем — вчитись на досвіді та помилках інших, що дозволить Україні стрімко розвиватись та позбутись клейма "країни третього світу".

Отже, запровадження вище запропонованих заходів значно покращить ситуацію зайнятості на національному ринку праці, що сприятиме покращенню як економічного, так і соціального рівня розвитку суспільства [3].

Висновки. Усі пропонувані заходи повинні бути об'єднані в рамках комплексної державної програми з боротьби з безробіттям на основі продуманої концепції, яка спиратиметься на всебічне дослідження даної проблеми. Тільки у цьому разі на державному рівні може бути створена ефективна система боротьби з безробіттям, яка буде підкріплена відповідною правовою базою, і кожен бажаючий працювати зможе знайти належну його кваліфікації роботу з гідною оплатою своєї праці.

Сьогодні Україна є країною-донором трудових мігрантів і в найближчій перспективі потік еміграції буде збільшуватись, що створює загрозу суттєвих втрат людського капіталу нації, знижує рівень міжнародної конкурентоспроможності країни.

Список використаних джерел:

1. Карюк В.І., Білокур Г.М. Аналіз факторів впливу на рівень безробіття в Україні за сучасних умов. Вчені записки Університету «КРОК». 2018. № 4(52). С. 94–102. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-52-94-10> (дата звернення: 22.10.2021)
2. Тарасова К.І. Статистичне дослідження проблем безробіття в Україні в регіональному розрізі. Економіка та суспільство. 2018. № 14. С. 745–752.
3. Ярова Л.Г. Аналіз рівня безробіття в Україні та напрями його подолання. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 4. С. 752–755. URL: <http://global-national.in.ua/archive/4-2015/159.pdf> (дата звернення: 22.10.2021).
4. Рівень безробіття в Україні. Мінфін. Індекси. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy> (дата звернення 22.10.2021)
5. Надточій А.О. Причини зовнішньої трудової міграції та оцінка її наслідків для економіки України. Теорія та практика державного управління. Вип. 1, С. 106—113.
6. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: — <http://www.ukrstat.gov.ua>